

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ БАТЬКІВ ДО ДИТИНИ
ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ ЇХ ВЗАЄМОДІЇ**

Стаття присвячена вивченню соціально-психологічних особливостей ставлення батьків до дитини як чинника успішності їх взаємодії. Визначено соціально-психологічні критерії основних форм (конструктивної, дистантної, конфліктної) дитячо-батьківської взаємодії. Проведено диференціацію ефективних (оптимальних) та неефективних (порушених) типів її структурних складових (когнітивно-оцінної, ціннісно-мотиваційної та емоційно-поведінкової) ставлення батьків до дитини-дошкільника за виокремленими формами їх взаємодії. Джерел – 21.

Ключові слова: *соціально-психологічні особливості ставлення батьків до дитини, типи батьківського ставлення, форми дитячо-батьківської взаємодії, соціально-психологічні критерії успішності дитячо-батьківської взаємодії.*

Постановка проблеми. Динамічність сучасних подій (економічна криза, переоцінка суспільних та індивідуальних цінностей, негативні зміни в сім'ях, зокрема зниження їх інтегративності, конфліктні стосунки подружжя, порушення емоційних зв'язків між батьками і дитиною, деструктивні форми батьківства), відображається на стані сім'ї, ставленні батьків до своєї дитини, призводить до проблем у їх взаємодії. Негативні соціально-психологічні наслідки цього процесу спотворюють розвиток дитини на всіх вікових етапах. Проте найбільш чутливим до ситуації змін у сім'ї, дисгармонії в батьківському ставленні є дошкільний вік, коли дитина набуває перший досвід соціальної та емоційної взаємодії, порушення якої особливо негативно впливає на становлення її особистості.

Отже, виникає необхідність емпіричного вивчення соціально-психологічних особливостей ставлення батьків до дитини та визначення умов його оптимізації як чинника успішності їх взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка означеної проблематики здійснювалося за такими напрямками: дослідження ролі відносин із близькими у розвитку дитини (Б. Ананьєв, О. Арнаутова, Л. Божович, Г. Варга, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Кон, О. Леонтьєв, М. Лісіна та ін.); визначення типів і стилів сімейного виховання й особливостей їх впливу на психічний розвиток дітей (Б. Андреева, Т. Гаврилова, Е. Еріксон, О. Захаров, Г. Крейг, В. Мухіна, Н. Синягіна, С. Щербакова та ін.); вивчення ролі батьківської відповідальності за розвиток дитини дошкільного віку (О. Хартман); виокремлення соціально-педагогічних засад формування усвідомленого ставлення батьків до прав дитини (Ю. Акименко, Н. Шевченко); розкриття залежності інтелектуального розвитку дитини від складу сім'ї, особливостей спілкування з нею і змістом батьківського ставлення (Т. Архіреєва, О. Лаврик, С. Небікова, О. Скоблик, Т. Тихомірова та ін.); визначення зв'язку соціально-психологічного типу позиції батька з самооцінкою дошкільників (М. Удальцова); з'ясування психологічних особливостей ставлення батьків до дітей з особливими потребами (О. Горещька, С. Томчук, О. Чарова), зокрема психолого-педагогічних основ формування емоційно-

особистісного ставлення батьків до дитини з аутизмом (О. Борисенко, Н. Жигайло) [3; 7; 8; 10; 12; 13; 15; 16; 18 та ін.].

Водночас у більшості робіт простежується загальна тенденція розглядати ставлення батьків до дитини як відносно стабільне явище впродовж тривалого часу, без урахування об'єктивних і суб'єктивних змін, які відбуваються у їхній взаємодії. Крім того, дослідження з вказаної проблематики носять фрагментарний характер і здебільшого виконані в межах робіт психолого-педагогічного та соціально-педагогічного профілю. Тому виникає нагальна необхідність у пошуку соціально-психологічних засобів оптимізації ставлення батьків до дитини як чинника успішності їх взаємодії у дошкільному віці, та розробці системи соціально-психологічного супроводу батьків, зокрема в умовах роботи дошкільних навчальних закладів, що може значною мірою попередити та виправити негативні тенденції, які супроводжують цей процес.

Мета статті - визначити соціально-психологічні особливості ставлення батьків до дитини як чинник успішності їх взаємодії.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Показано, що осмислення феномену ставлення батьків до дитини було предметним полем досліджень, спрямованих на вивчення: структури батьківського ставлення (К. Белогай, М. Бикова, Г. Варга та ін.); особливостей ставлення батьків до дитини та можливих типів виховання дітей (В. Гіндікін, Т. Титаренко, В. Соколова, Г. Юзефович та ін.); впливу типів сімейної взаємодії на особистість дитини (Н. Коритченкова, Ю. Кузнєцова, А. Лукіна); залежності процесу формування особистості дитини дошкільного віку від особливостей родинного спілкування (Д. Баумрінд, С. Броді, В. Гарбузов, О. Горєцька, В. Дружинін, С. Ньюберг, Р. Селман, О. Сіляєва, О. Смирнова, В. Столін); ролі дорослого та значення прабатьківської сім'ї для гармонійного розвитку дітей (А. Добрович, О. Захаров, О. Літвінова, М. Поветьєва, В. Сатир та ін.) [4; 7; 9; 10; 17; 19; 21 та ін.].

Встановлено, що в сім'ях, де панує атмосфера взаєморозуміння, співробітництва, відповідальності, гуманності, діти мають менше порушень фізіологічного та психічного розвитку, проблем у спілкуванні з оточенням, і навпаки, порушення стосунків батьків із дітьми призводить до негативних наслідків. Наголошується, що на ці процеси особливий вплив чинить батьківське ставлення до дитини (В. Гурьєва, В. Петруньок, С. Соловейчик, Л. Таран, Ю. Тарнавський).

У вивченні природи і змісту ставлення батьків до дитини виокремлено такі основні підходи: *культурно-історичний* – аналізуються порівняльно-історичні дані й зазначається, що батьківське ставлення до дитини – це продукт тривалого розвитку (Е. Бадінтер, Т. Барановська, О. Ісеніна, М. Мід та ін.); *діяльнісний*, в якому наголошується, що поведінка дорослого є джерелом розвитку активності, емоцій, пізнавальної сфери, спілкування та свідомості дитини (Г. Абрамова, Н. Авдєєва, Г. Варга, С. Мещерякова-Замогильна, Л. Столяренко та ін.); *діалогічний*, за яким ставлення батьків до дитини вважають частиною особистісної сфери дорослої людини, а материнство (батьківство) розглядається як стадія вікової та статоворольової ідентифікації, етап у розвитку самосвідомості особистості (В. Брутман, Н. Дмитрієва, Ю. Євсєєнкова, С. Мінюрова, О. Тетерлева, Ю. Шмурак та ін.); *еволюційно-системний*, згідно з яким в основі материнства (батьківства) є конкретні потреби і мотиви, а їх задоволення забезпечує виконання батьківських функцій (Г. Філіппова та ін.).

Констатовано, що у сучасному психологічному тезаурусі змістовна характеристика ставлення батьків до дитини розкривається у таких психологічних конструктах: батьківське

відношення, типи (стилі) виховання дітей, батьківська позиція тощо, які розглядаються як синоніми.

З'ясовано, що існує велика кількість визначень ставлення батьків до дитини. Так, А. Співаковська розглядає його через широкий фон відносин, в основі яких лежить свідомо чи несвідомо оцінка дитини, яка виражається в способах і формах взаємодії з нею, а також дозволяє представити структуру ставлення в цілому й визначити, яким чином потреби, мотиви, ціннісні установки батьків актуалізуються в конкретних формах поведінки та взаємин із дитиною [20]. Г. Варга і В. Столін розглядають батьківське ставлення як систему різноманітних почуттів до дитини, поведінкових стереотипів, які практикуються в спілкуванні з нею, особливостей сприйняття і розуміння характеру й особистості дитини, її вчинків [7; 21]. У своїй роботі ми виходимо також з позиції К. Белогай, яка ставлення батьків до дитини розкриває через дії, реакції, переживання, що виникають під впливом системи різних умов (соціокультурних моделей батьківської поведінки, власної життєвої історії та особистісних особливостей батьків) [4].

Показано, що тенденції у специфіці ставлення батьків до дитини залежать від образу та рівня життя сім'ї (культурний та освітній рівень подружжя, матеріальний рівень сім'ї, наявність/відсутність залежностей) (О. Алексєенко, І. Ващенко, Н. Завацька, С. Кулачківська, О. Пенькова, Л. Пілецька, Т. Піроженко та ін.). У дослідженнях Є. Пороцької та В. Спиридонова було виявлено зв'язок позиції ставлення батьків до дитини (активна або пасивна) й способів впливу на неї (ампліфікація чи акселерація) на інтелектуальний та творчий розвиток дошкільника.

З'ясовано, що структура ставлення батьків до дитини залежить від низки умов: біологічних (видотипові передумови створення середовища для виживання дитини як представника виду); соціокультурних (нормативи та установки суспільства, які сприяють розвитку дитини як представника конкретної культури); індивідуальних (взаємодія та особливості ідентифікації особистості з власними батьками, специфіка ігрової поведінки у дитинстві тощо) (В. Андрієвська, О. Блинова, М. Бриль, Н. Ключова, О. Корніяка, В. Кузьменко, Т. Піроженко та ін.). Визначено, що у структурі батьківського ставлення здебільшого виділяють когнітивний (пізнання та розуміння дитини), емоційний (прийняття дитини як самостійної цінності; емоційна чуйність, емпатія, терпимість) і поведінковий (взаємодія батьків з дитиною, адекватна до її потреб; здатність до співпраці, ініціативність; гармонійні стосунки) компоненти (Ю. Акименко, О. Алексєенко, О. Силяєва, О. Смирнова, В. Целуйко) [6; 17; 19 та ін.].

Констатовано, що найбільш вдалою є класифікація батьківського ставлення, в якій представлено опис узагальнених його типів: «прийняття-відторгнення», «кооперація», «симбіоз», «авторитарна гіперсоціалізація», «маленький невдаха» запропонована Г. Варгой і В. Столінін [7; 21].

Визначено, що тип батьківського ставлення переважно зумовлює образ дитячо-батьківської взаємодії, який включає в себе відображення і прийняття дитиною її форм, особистісно-орієнтований образ Я у дитини та батька (О. Карабанова). Вибір батьками неадекватного типу ставлення до дитини (авторитаризм, гіперопіка, гіпопротекція) викривляє цей образ та може призводити до відчуження, нерозуміння, емоційної дистанції у взаємодії. Показано, що у таких сім'ях ставлення батьків до дитини характеризується невмінням створювати ситуацію спільної діяльності, відсутністю взаємодопомоги, деструктивними настановами, наявність яких призводить до погіршення клімату сім'ї, створення напруженої емоційної атмосфери, порушення взаємодії між її членами, ускладнень у соціалізації дитини (І. Ващенко, Ю. Гіппенрейтер, О. Горєцька,

В. Дружинін, О. Захаров, І. Марковська, О. Смирнова, Г. Шведовська) [9; 10; 14; 19 та ін.]. Тому особливої актуальності набуває нівелювання дисгармонії дитячо-батьківської взаємодії та формування суб'єкт-суб'єктних взаємин між ними. Водночас чинна сьогодні практика психолого-педагогічної організації стосунків батьків із дитиною-дошкільником вимагає постановки й розв'язання низки питань, пов'язаних із оптимізацією батьківського ставлення у соціально-психологічному аспекті.

Теоретико-методологічний аналіз сучасних підходів (культурно-історичного, діяльнісного, діалогічного, еволюційно-системного) до вивчення проблеми дослідження показав, що ставлення батьків до дитини розглядається як інтегративно-психологічний конструкт, який вказує на взаємозв'язок і взаємозалежність батьків й дитини та поєднує у собі суб'єктно-оціночні, усвідомлено-вибіркові уявлення про дитину, що визначають особливості батьківського сприйняття, способи спілкування з дитиною, характер прийомів впливу на неї. Батьківське ставлення розкривається через дії, реакції, переживання, що виникають під впливом системи різних умов (соціокультурних моделей батьківської поведінки, власної життєвої історії, особистісних особливостей батьків, рівня батьківської компетентності).

Структура ставлення батьків до дитини включає взаємопов'язані складові: *когнітивно-оцінну* (оцінка дитини й оцінка себе як батька, вплив оцінки партнера як батька дитини і уявлення про ідеальних батьків та ідеальну дитину); *ціннісно-мотиваційну* (потреби й мотиви, які спонукають до народження дитини; цінність дитини та цінність стану бути батьками) та *емоційно-поведінкову* (почуття до дитини, переживання щодо власної батьківської ролі, ступінь задоволеності нею; форми спілкування з дитиною, загальна стратегія взаємодії).

З'ясовано, що характер взаємодії батьків із дитиною та її форми визначаються співвідношенням позицій обох партнерів по спільній діяльності та соціально-психологічним кліматом сім'ї. Визначено, що при *конструктивній формі* взаємодії (68,1% сімей) батьки прагнуть до оптимального емоційного контакту з дитиною, розвивають її активність, спонукають до спілкування, задоволені відносинами з нею. Переживання дитини в такій сім'ї відображають благополуччя, позитивний інтерес і довіру до батьків, почуття сімейної цілісності та згуртованості. Показники соціально-психологічного клімату сім'ї на підвищеному та високому рівні. Для *дистантної форми* взаємодії (16,4% сімей) притаманна надмірна емоційна дистанція з дитиною, ухилення від контактів з нею, відсутність співпраці та взаєморозуміння. Дитина відчуває нестачу емоційної підтримки та відторгнення з боку батьків, почуття незначущості; афіліативні потреби задовольняє завдяки грі, фантазуванню. *Конфліктній формі* взаємодії (15,5% сімей) властиві непослідовність, встановлення відносин залежності, пригнічення волі, неузгодженість виховних впливів батьків, надмірне втручання в світ дитини, прагнення прискорити її розвиток. Дитина переживає дефіцит позитивного емоційного контакту з батьками, довіри, напруженість і конфліктність у стосунках. При таких деструктивних формах взаємодії показники соціально-психологічного клімату в сім'ях коливалися від середнього до низького рівня.

Визначено соціально-психологічні критерії успішності дитячо-батьківської взаємодії в дошкільному віці: спрямованість батьків на вікові соціогенні потреби дитини, її прийняття; емпатія, здатність до рефлексії; узгодженість оцінок образу батьків в їх уявленнях про себе (дітей про батьків); адекватність, гнучкість і прогностичність батьківської позиції; особистісно-діалогічний стиль спілкування; сприятливий соціально-психологічний клімат сім'ї.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Соціально-психологічні особливості типів ставлення батьків до дитини дошкільного віку визначалися за параметрами: ступінь розуміння та задоволення батьками потреб дитини; прийняття (привабливість, доброзичливість, емоційна підтримка) або знехтування (неприйняття) батьками дитини; ступінь дистанції у стосунках батьків із дитиною; рівень емоційної близькості, прихильності, згоди між дитиною і батьками; контроль (стримання) або автономія (терпимість, самостійність, свобода) з боку батьків; непослідовність/послідовність; дисциплінарні впливи батьків.

Встановлено, що ефективні (оптимальні) типи ставлення батьків до дитини (прийняття, кооперація), відповідають конструктивній формі їх взаємодії та сприяють повноцінному соціально-психологічному розвитку дитини, гармонізації дитячо-батьківської взаємодії. Неefективні (порушені) типи батьківського ставлення (відторгнення, авторитарна гіперсоціалізація, інфантилізація, симбіоз) відповідають деструктивним формам взаємодії (дистантній, конфліктній), на основі яких сформувалися емоційно-негативні образи дитини та батьків, труднощі міжособистісного спілкування та взаєморозуміння, авторитаризм, відчуження і конфліктність. Показано, що в структурі неefективних типів батьківського ставлення мають місце порушення всіх її основних складових (когнітивно-оцінної, ціннісно-мотиваційної, емоційно-поведінкової).

Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні психологічних чинників і механізмів ставлення батьків до дітей різних вікових груп та на підставі їхнього гендерного розподілу. Важливим напрямом подальших досліджень є вивчення особливостей динаміки та шляхів соціально-психологічної корекції ставлення батьків до дітей з особливими потребами, а також до дітей в багатодітних, опікунських, проблемних (малозабезпечених, неблагополучних) сім'ях.

Список використаної літератури

1. Авдеева Н. Н. Особенности материнского отношения и привязанности ребёнка к матери / Н. Н. Авдеева // Психологическая наука и образование. – 2006. – № 2. – С. 82–91.
2. Алексеева А. В. Трансформация семейных ролей мужчины и женщины в современном украинском обществе / А. В. Алексеева // Журнал практического психолога. – 2005. – № 5. – С. 45 – 54.
3. Архиреева Т. В. Родительские позиции как условие развития отношения к себе ребёнка младшего школьного возраста : автореф. дис... канд. психол. н. : 19.00.07 / Татьяна Викторовна Архиреева. – М., 1990. – 19 с.
4. Белогай К. Н. Культурные модели материнства и отцовства как факторы формирования родительского отношения / К. Н. Белогай // Журнал практического психолога. – 2005. – № 5. – С. 41 – 46.
5. Борисенко Ю. В. Модель взаимосвязи факторов, определяющих специфику отцовства / Ю. В. Борисенко // Семейная психология и семейная терапия. – 2006. – № 2. – С. 44 – 55.
6. Бриль М. М. Соціально-психологічні особливості дитячо-батьківських стосунків з дошкільниками у дистантних сім'ях / М. М. Бриль // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць // Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. – № 2 (37). – С. 33 – 38.

7. Варга А. Я. Системная семейная психотерапия / А. Я. Варга, Т. С. Драбкина. – СПб. : Речь, 2001. – 144 с.
8. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии / Л. С. Выготский. – СПб. : Союз, 1999. – 224 с.
9. Дружинин В. Н. Психология семьи / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2006. – 176 с.
10. Захаров А.И. Как предупредить отклонение в поведении ребенка / А.И. Захаров. – М. : Просвещение, 1986. – С. 97 – 103.
11. Захарова Н. М. Соціально-педагогічний супровід первинної соціалізації дитини // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / За заг. ред. проф. В. І. Сипченка. – Спецвип. 4. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – Ч. 1. – С. 157 – 165.
12. Кон И. С. Ребёнок и общество (Историко-этнографическая перспектива) / И. С. Кон. – М. : Академия, 2003. – 336 с.
13. Крэйг Г. Психология развития: монография [Текст] / Г. Крэйг. – СПб. : Питер, 2000. – 992 с.
14. Марковская И. М. Мужские семейные роли в картине мира разных поколений / И. М. Марковская // Семейная психология и семейная терапия. – 2003. – № 4. – С. 36 – 39.
15. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество / В. С. Мухина. – М. : Академия, 2000. – 456 с.
16. Небыкова С.В. Взаимосвязь семейных отношений с компонентами структуры интеллекта детей младшего школьного возраста : дис... канд. психол. наук : 19.00.07 / Светлана Владимировна Небыкова. – М., 1999. – 212 с.
17. Силяева Е. Г. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования / Под ред. Е. Г. Силяевой. – М. : Академия, 2004. – 193 с.
18. Скоблик О. Н. Влияние эмоционального отношения к родителям на развитие общих способностей ребёнка : дис... канд. психол. наук : 19.00.07 / Оксана Николаевна Скоблик. – М., 1996. – 187 с.
19. Смирнова Е. О. Структура и динамика родительского отношения / Е. О. Смирнова, М. В. Быкова // Вопросы психологии. – 1999. – № 6. – С. 29 – 35.
20. Спиваковская А. С. Психотерапия: игра, детство, семья / А. С. Спиваковская. – М. : Апрель Пресс, 2000. – Т. 2. – 464 с.
21. Столин В. В. Семья в психологической консультации: опыт и проблемы психологического консультирования / Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. – М. : Педагогика, 1989. – 208 с.

Транслітерація

1. Avdeeva N. N. Osobennosti materinskogo otnosheniya i privjazannosti rebjonka k materi / N. N. Avdeeva // Psihologicheskaja nauka i obrazovanie. – 2006. – № 2. – S. 82–91.
2. Alekseeva A. V. Transformacija semejnyh rolej muzhchiny i zhenshhiny v sovremennom ukrainskom obshhestve / A. V. Alekseeva // Zhurnal prakticheskogo psihologa. – 2005. – № 5. – S. 45 – 54.
3. Arhireeva T. V. Roditel'skie pozicii kak uslovie razvitija otnosheniya k sebe rebjonka mladshogo shkol'nogo vozrasta : avtoref. dis... kand. psihol. n. : 19.00.07 / Tat'jana Viktorovna Arhireeva. – М., 1990. – 19 s.
4. Belogaj K. N. Kul'turnye modeli materinstva i otcovstva kak faktory formirovaniya roditel'skogo otnosheniya / K. N. Belogaj // Zhurnal prakticheskogo psihologa. – 2005. – № 5. – S. 41 – 46.

5. Borisenko Ju. V. Model' vzaimosvjazi faktorov, opredeljajushhih specifiku otcovstva / Ju. V. Borisenko // Semejnaja psihologija i semejnaja terapija. – 2006. – № 2. – S. 44 – 55.
6. Bril' M. M. Social'no-psihologichni osoblivosti ditjacho-bat'kivs'kih stosunkiv z doshkil'nikami u distantnih sim'jah / M. M. Bril' // Teoretichni i prikladni problemi psihologii : zb. nauk. prac' // Shidnoukrains'kogo nacional'nogo universitetu im. V. Dalja. – Severodonec'k : Vid-vo SNU im. V. Dalja, 2015. – № 2 (37). – S. 33 – 38.
7. Varga A. Ja. Sistemnaja semejnaja psihoterapija / A. Ja. Varga, T. S. Drabkina. – SPb. : Rech', 2001. – 144 s.
8. Vygotskij L. C. Voprosy detskoj psihologii / L. C. Vygotskij. – SPb. : Sojuz, 1999. – 224 s.
9. Druzhinin V. N. Psihologija sem'i / V. N. Druzhinin. – SPb. : Piter, 2006. – 176 s.
10. Zaharov A.I. Kak predupredit' otklonenie v povedenii rebenka / A.I. Zaharov. – M. : Prosveshhenie, 1986. – S. 97 – 103.
11. Zaharova N. M. Social'no-pedagogichnij suprovid pervinnoi socializacii ditini // Gumanizacija navchal'no-vihovnogo procesu: zbirnik naukovih prac' / Za zag. red. prof. V. I. Sipchenka. – Specvip. 4. – Slov'jans'k : SDPU, 2010. – Ch. 1. – S. 157 – 165.
12. Kon I. S. Rebjonok i obshhestvo (Istoriko-jetnograficheskaja perspektiva) / I. S. Kon. – M. : Akademija, 2003. – 336 s.
13. Krjejj G. Psihologija razvitija: monografija [Tekst] / G. Krjejj. – SPb. : Piter, 2000. – 992 s.
14. Markovskaja I. M. Muzhskie semejnye roli v kartine mira raznyh pokolenij / I. M. Markovskaja // Semejnaja psihologija i semejnaja terapija. – 2003. – № 4. – S. 36 – 39.
15. Muhina B. C. Vozrastnaja psihologija: fenomenologija razvitija, detstvo, otrochestvo / V. S. Muhina. – M. : Akademija, 2000. – 456 s.
16. Nebykova S.V. Vzaimosvjaz' semejnyh otnoshenij s komponentami struktury intellekta detej mladshego shkol'nogo vozrasta : dis... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Svetlana Vladimirovna Nebykova. – M., 1999. – 212 s.
17. Siljaeva E. G. Psihologija semejnyh otnoshenij s osnovami semejnogo konsul'tirovanija / Pod red. E. G. Siljaevoj. – M. : Akademija, 2004. – 193 s.
18. Skoblik O. N. Vlijanie jemocional'nogo otnoshenija k roditeljam na razvitie obshhih sposobnostej rebjonka : dis... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Oksana Nikolaevna Skoblik. – M., 1996. – 187 s.
19. Smirnova E. O. Struktura i dinamika roditel'skogo otnoshenija / E. O. Smirnova, M. V. Bykova // Voprosy psihologii. – 1999. – № 6. – S. 29 – 35.
20. Spivakovskaja A. S. Psihoterapija: igra, detstvo, sem'ja / A. S. Spivakovskaja. – M. : Aprel' Press, 2000. – T. 2. – 464 s.
21. Stolin V. V. Sem'ja v psihologicheskoj konsul'tacii: opyt i problemy psihologicheskogo konsul'tirovanija / Pod red. A. A. Bodaleva, V. V. Stolina. – M. : Pedagogika, 1989. – 208 s.

Жигаренко И. Е., Завацкая Н.Е., Кравченко К. В.

Социально-психологические особенности отношения родителей к ребенку как фактор успешности их взаимодействия

Статья посвящена изучению социально-психологических особенностей отношения родителей к ребенку как фактора успешности их взаимодействия. Определены социально-психологические критерии успешности основных форм (конструктивной, дистантной, конфликтной) детско-родительского взаимодействия. Проведено дифференциацию эффективных (оптимальных) и неэффективных (нарушенных) типов и структурных

составляющих (когнитивно-оценочной, ценностно-мотивационной и эмоционально-поведенческой) отношения родителей к ребенку-дошкольнику по выделенным формам их взаимодействия. Источников - 21.

Ключевые слова: социально-психологические особенности отношения родителей к ребенку, типы родительского отношения, формы детско-родительского взаимодействия, социально-психологические критерии успешности детско-родительского взаимодействия.

Zhigarenko I.E., Zavatskaya N.E., Kravchenko K.V.

The psychosocial peculiarities of parents' attitudes towards children as a factor of successful interaction

The article is devoted to investigating the psychosocial peculiarities of parents' attitudes towards children as a factor of successful interaction.

The research identifies the psychosocial peculiarities of the basic (constructive, distance, and conflict) forms of child-parent interaction; defines its success criteria; and presents a differentiation of effective (optimal) and ineffective (inadequate) types and structural components (cognitive-appraisal, value-motivational, and emotive-behavioral) of parents' attitudes towards children in accordance with the developed forms of child-parent interaction. Sources - 21.

Key words: psychosocial peculiarities of parents' attitudes towards children, types of parents' attitudes, forms of child-parent interaction, psychosocial criteria of successful child-parent interaction.

Ващенко Ірина Володимирівна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри загальної психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Жигаренко Ігор Євгенович – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк;

Завацька Наталія Євгенівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної та практичної психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк;

Кравченко Катерина Василівна – здобувач кафедри соціальної та практичної психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк.

УДК 159.942:159.923.3:159.98-057.85/86

Вірна Ж.П., Кандиба М.О.

**ЕМОЦІЙНА ЗРІЛІСТЬ ПСИХОЛОГА: ТЕНДЕНЦІЇ І ЗАКОНОМІРНОСТІ
ПРОЯВУ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ**

У статті запропоновано модель структурного змісту професійної толерантності та проведено емпіричну верифікацію психологічного змісту співвідношення показників професійної толерантності та емоційної зрілості психологів з різним стажем професійної діяльності. Поглиблено наукові уявлення про емоційну зрілість особистості та визначено інтегративну роль емоційної зрілості у структурі професійної толерантності психолога. В результаті емпіричного дослідження встановлено психологічні особливості прояву емоційної зрілості через експресивну, саморегулюючу і емпатійну форми прояву в структурі професійної